

سورة الاحقاف

١٧٢٣

دانشگاه مازندران

دانشکده علوم انسانی و اجتماعی

موضوع:

اثر مخارج دولت بر اقتصاد منطقه با استفاده

از ماتریس حسابداری اجتماعی (مطالعه موردی استان گلستان)

۶ / ۸ / ۱۳۸۱

جهت اخذ درجه کارشناسی ارشد

رشته علوم اقتصادی

استاد راهنما:

آقای دکتر نورالدین شریفی

۴۲۲۷۱

استاد مشاور:

آقای دکتر خسرو پیرائی

نگارش: محمد علیزاده

تیر ۱۳۸۱

از انجمن هیئت مدیران
مجلس استادی

تشکر و قدردانی

بدون شک نگارش این پایان نامه، مرهون همکاری افراد زیادی از اساتید و دوستان اینجانب بوده است که در اینجا از همه آن عزیزان سپاسگزارم.

از جناب دکتر شریفی که مسؤلیت راهنمایی این پایان نامه را بر عهده داشته و باسعه صدر فراوان در پاسخگویی به اینجانب زحمات زیادی را متقبل شده‌اند سپاسگزارم. مسؤلیت مشاوره این پایان نامه بر عهده جناب دکتر خسرو پیرائی بوده است که از ایشان نیز سپاسگزارم.

از هیئت محترم داوران جناب دکتر کریمی و جناب حاج آقا دکتر گیلک و نماینده کمیته تحصیلات تکمیلی جناب دکتر برادران هاشمی نیز تشکر و قدردانی می‌کنم. از جناب دکتر جعفری صمیمی و سایر اساتید دانشکده‌های اقتصاد تهران و علامه طباطبائی که در طی دو ترم دوره کارشناسی ارشد از محضرشان بهره بردم و همچنین جناب دکتر بانوئی سپاسگزارم.

به روح پاک استادم مرحوم نعمت الله مرادی از اساتید دانشگاه لرستان فاتحه‌ای نثار می‌کنم.

از استاد ارجمندم جناب آقای دکتر سیدمرتضی میرافضل که همواره مشوق اینجانب در ادامه تحصیل بوده است تشکر و قدردانی می‌کنم.

از دوستان عزیز و بزرگوارم جناب آقای محمدحسین آقائی و حسین یزدی نژاد به سبب راهنمایی‌ها و تلاش‌های فراوان در جهت search و نرم‌افزار مورد استفاده، زحمات بسیار زیادی را متقبل شده‌اند ممنون و متشکرم.

جناب آقای سیامک بای واقعاً در پاسخ به مراجعات دانشجویان با اخلاق خوب و نمونه خودش الگویی برای یک کارمند نمونه بوده است که از ایشان نیز بخاطر جدیت در کار و اخلاق خوبش سپاسگزارم.

از خانم مفتخری از کتابخانه سازمان مدیریت و برنامه ریزی نیز تشکر می‌کنم. از انتشارات دانشکده علوم انسانی دانشگاه مازندران جناب آقایان شفیعیان و فرح بخش نیز سپاسگزارم.

جناب آقای محمد رسولی فرد واقعاً با دقت و ظرافت مسؤلیت تایپ و حروفچینی این پایان نامه را بر عهده داشته است که زحمات ایشان نیز قابل تشکر فراوان است.

تک تک برادران و خواهرانم همواره با دعای خیرشان اینجانب را در طول دوران تحصیل مورد حمایت‌های فراوان قرار دادند که در اینجا از فرد فرد آنها تشکر می‌کنم.

تقدیم به:

روح پر فتوح شهیدانی که با نثار جان خود در راه اسلام و مملکت عزیزمان
استقلال و آزادی را برایمان به ارمغان آوردند بخصوص دائی و برادر عزیزم
شهیدان روح الله پورمریدی و ذبیح الله علیزاده

تقدیرم به:

پدر ارجمندم که حمایت‌های ایشان موجب پیشرفت تحصیلی ام بوده است.

مادر دلسوز و مهربانم که دعای خیرش بدرقه راهم بوده و هست.

همسر فداکارم که در مدت نگارش این پایان نامه، یار و همراه خوب و امیدوارکننده‌ای بوده است.

چکیده:

مطالعات زیادی در خصوص اثر انواع مخارج دولت بر متغیرهای انجام شده است. این تحقیق اثر انواع مخارج دولت را با استفاده از ماتریس حسابداری (SAM) بر متغیرهای اقتصادی استان گلستان مورد بررسی قرار می‌دهد برای این منظور با استفاده از تحلیل ضرائب ماتریس حسابداری اجتماعی سال ۱۳۷۲، تاثیر مخارج جاری و عمرانی دولت در این استان بر تولید، ارزش افزوده و اشتغال ایجاد شده به تفکیک بخشهای مختلف اقتصادی منطقه مورد مطالعه قرار می‌گیرد. از مزیت‌های استفاده از این روش، امکان مطالعه اثر مخارج دولت بر متغیرهای کلان اقتصادی منطقه به تفکیک بخشها می‌باشد. نتایج حاصل نشان می‌دهد که مخارج دولت در بخشهای خدمات عمومی و ماشین آلات نسبت به سایر بخشها سبب تحرک بیشتری در اقتصاد شده است. همچنین مخارج جاری دولت در مقایسه با مخارج عمرانی آن، ارزش افزوده بیشتری را در سطح منطقه ایجاد کرده است.

کلمات کلیدی:

مخارج دولت، منطقه، ماتریس حسابداری اجتماعی، ارزش افزوده، اشتغال، تولیدات

فهرست مطالب

صفحه	عنوان
	فصل اول: کلیات
۲	۱- ۱: تعریف مسأله و ضرورت اجرای تحقیق.....
۳	۱- ۲: فرضیات تحقیق.....
۳	۱- ۳: اهداف تحقیق.....
۳	۱- ۴: حدود تحقیق.....
۳	۱- ۵: روش تحقیق.....
۴	۱- ۵- ۱: الگوی تحقیق.....
۴	۱- ۵- ۲: چگونگی جمع آوری اطلاعات.....
۴	۱- ۵- ۳: روش توصیف و یا تجزیه و تحلیل استنباط آماری.....
۴	۱- ۶: اصطلاحات.....
۸	۱- ۷: ساختار تحقیق.....

فصل دوم: مروری بر ادبیات موضوع تحقیق

بخش اول:

۱۱	۲- ۱- ۱: دخالت دولت در اقتصاد.....
۱۳	۲- ۱- ۲: تحلیل‌های رشد و اشتغال منطقه‌ای.....
۱۵	۲- ۱- ۳: مطالعات انجام شده در سایر کشورها.....
۱۸	۲- ۱- ۴: مطالعات انجام شده در ایران.....

بخش دوم:

۱۹	۲- ۲- ۱: سابقه تاریخی جدول داده - ستانده در سطح ملی.....
۲۰	۲- ۲- ۲: سابقه تاریخی جدول داده - ستانده منطقه‌ای.....
۲۲	۲- ۲- ۳: سابقه تاریخی جدول داده - ستانده در ایران.....

- ۲۵ ۲-۲-۴: سابقه تاریخی جدول داده - ستانده منطقه‌ای در ایران.
- ۲۵ ۲-۲-۵: مفروضات جدول داده - ستانده
- ۲۷ ۲-۲-۶: ساختار جدول داده - ستانده
- ۳۰ ۲-۲-۷: روابط اساسی جدول داده - ستانده
- ۳۲ ۲-۲-۸: کاربرد جدول داده - ستانده
- ۳۲ ۲-۲-۹: انواع جداول داده - ستانده
- ۳۲ ۲-۲-۹-۱: جدول داده - ستانده نوع اول
- ۳۳ ۲-۲-۹-۲: جدول داده - ستانده نوع دوم
- ۳۴ ۲-۲-۱۰: جدول داده - ستانده منطقه‌ای

بخش سوم:

- ۳۶ ۲-۳-۱: ماتریس حسابداری اجتماعی و چگونگی تهیه و تدوین آن
- ۳۸ ۲-۳-۲: مطالعات ملی انجام شده با SAM
- ۳۹ ۲-۳-۳: مطالعات منطقه‌ای با SAM
- ۳۹ ۲-۳-۴: ساختار SAM
- ۴۰ ۲-۳-۵: کاربردهای ماتریس حسابداری اجتماعی
- ۴۱ ۲-۳-۶: مقایسه IO با SAM

فصل سوم: روش تحقیق

بخش اول:

- ۴۳ ۳-۱-۱: معرفی ماتریس حسابداری اجتماعی استان گلستان
- ۴۵ ۳-۱-۱: حساب عوامل تولید
- ۴۶ ۳-۱-۲: حساب فعالیت‌های تولیدی
- ۴۷ ۳-۱-۳: حساب خانوارها
- ۴۸ ۳-۱-۴: حساب سایر مؤسسات

۳- ۱- ۵: حساب پس انداز و سرمایه گذاری ۴۹

۳- ۱- ۶: حساب دولت ۴۹

۳- ۱- ۷: حساب سایر نقاط دنیا ۵۰

بخش دوم:

۳- ۲: روابط اساسی مورد نیاز در تجزیه و تحلیل ۵۲

۳- ۲- ۱: اثر هزینه‌های دولت بر تولید بخش‌های اقتصادی منطقه ۵۵

۳- ۲- ۲: اثر هزینه‌های دولت بر تولید ناخالص منطقه (GRP) ۵۶

۳- ۲- ۳: اثر هزینه‌های دولت بر حجم و ترکیب اشتغال منطقه ۵۹

فصل چهارم: تجزیه و تحلیل

۴- ۱: تجزیه و تحلیل اثر مخارج دولت بر تولید بخش‌های اقتصادی استان گلستان ۶۲

۴- ۲: تجزیه و تحلیل اثر مخارج دولت بر ارزش افزوده بخش‌های اقتصادی منطقه ۷۲

۴- ۳: تجزیه و تحلیل اثر مخارج دولت بر اشتغال گروه‌های مختلف نیروی انسانی منطقه ۸۱

فصل پنجم: خلاصه، نتیجه‌گیری و پیشنهادات

۵- ۱: خلاصه و نتیجه‌گیری ۹۰

۵- ۲: پیشنهادات ۹۲

پیوست ۹۳

فهرست منابع ۱۱۱

فهرست جدولها

صفحه	عنوان
۲۷	جدول شماره (۱ - ۲) جدول داده ستانده
۴۴	جدول شماره (۱ - ۳) جدول حسابداری اجتماعی استان گلستان
۵۳	جدول شماره (۲ - ۳) نمای کلی SAM
۶۵	جدول شماره (۱ - ۴) ترتیب اولویت شاخص ارتباط کلی پسین
۷۵	جدول شماره (۲ - ۴) ترتیب ارزش افزوده بخشها
۸۴	جدول شماره (۳ - ۴) ترتیب اشتغال منطقه

فصل اول

کلیات

۱-۱- تعریف مساله و ضرورت اجرای تحقیق:

در این تحقیق که عنوان آن «اثر مخارج دولت بر اقتصاد منطقه با استفاده از ماتریس حسابداری اجتماعی (مطالعه موردی استان گلستان)» می باشد اثر هزینه های دولت بر متغیرهای اقتصادی منطقه مورد مطالعه قرار می گیرد.

همه جوامع، اعم از جوامع با اقتصاد آزاد یا جوامع با اقتصاد سوسیالیستی نیازمند حضور دولت می باشند زیرا مکانیسم بازار حداقل نمی تواند پاسخگوی تقاضای کالاها و خدمات عمومی جامعه باشد. علاوه بر این مخارج دولتی سبب توازن منطقه ای یک کشور خواهد شد زیرا اگر همه کارها بر عهده نیروهای فعال بازار گذاشته شود معمولاً صنایع، تجارت و تمام فعالیت های اقتصادی در یک یا چند منطقه برخوردار متمرکز خواهد شد و توزیع فعالیت های اقتصادی در همه مناطق، بطور مناسب صورت نخواهد گرفت.

بنابراین به منظور تکمیل و تصحیح مکانیسم بازار، وجود دولت در اقتصاد لازم است. دولت همچنین با مخارج دولتی می تواند در تقویت و شتاب دادن به توسعه اقتصادی کشورهای در حال توسعه کمک موثری نماید. از طرفی افزایش مخارج دولتی بخصوص مخارج سرمایه ای در ایجاد صنایع سنگین و کلیدی جهت مراحل اولیه توسعه نقش اساسی ایفاء می کنند. در کشورهای نظیر ایران، دولت به دلیل در اختیار داشتن منابع فراوان تولید، سهم زیادی در اقتصاد دارد این امر سبب می شود تا افزایش مخارج دولت موجب به حرکت درآمدن سایر بخش های اقتصادی گردد. به دلیل نقش بسیار مهم دولت در ارائه

خدمات آموزشی، بهداشتی و عمومی درصد قابل ملاحظه‌ای از GNP کشور به مخارج دولت اختصاص می‌یابد. به این ترتیب انتظار می‌رود با توجه به نقش وسیع دولت در اقتصاد، سیاست‌گذارهای آن از طریق هزینه بخشهای آموزش، بهداشت و خدمات عمومی و همچنین هزینه عمرانی دولت در ساختمان و ماشین‌آلات بتواند متغیرهای اقتصادی منطقه را تحت تاثیر قرار دهد.

۲-۱- فرضیات تحقیق:

- الف) اثر هزینه‌های دولت بر تولید بخش‌های اقتصادی منطقه چگونه بوده است؟
 ب) اثر هزینه‌های دولت بر ارزش افزوده بخشهای منطقه چگونه بوده است؟
 ج) اثر هزینه‌های دولت بر اشتغال منطقه چگونه بوده است؟

۳-۱- اهداف تحقیق:

- الف) مطالعه نظری تاثیر مخارج دولت بر متغیرهای اقتصادی.
 ب) تعیین تاثیر مخارج دولت بر متغیرهای اقتصادی استان گلستان.
 ج) تحلیل نتایج حاصل از تاثیر مخارج دولت بر متغیرهای اقتصادی استان گلستان.

۴-۱- حدود تحقیق:

این تحقیق از نظر زمانی سال ۱۳۷۲ و از نظر مکانی استان گلستان را شامل می‌شود.

۵-۱- روش تحقیق:

این تحقیق بیشتر به تحلیل ضرائب مدل SAM^(۱) می‌پردازد. آمار مورد نیاز عمدتاً به روش کتابخانه‌ای بوده که از جدول محاسبه شده برای سال ۱۳۷۲ استان گلستان، همراه با تغییراتی مورد استفاده قرار گرفته است.

۱-۵-۱- الگوی بکار رفته در این تحقیق:

الگوی بکار رفته در این تحقیق، ماتریس حسابداری اجتماعی (SAM) می‌باشد که با استفاده از آن اثر مخارج جاری دولت در بخشهای خدمات، آموزش و بهداشت و همچنین مخارج عمرانی آن در بخش‌های ساختمان و ماشین‌آلات با توجه به ضرائب این بخشها مورد تجزیه و تحلیل قرار خواهد گرفت.

۱-۵-۲- چگونگی جمع‌آوری اطلاعات تحقیق:

اطلاعات این تحقیق از ماتریس حسابداری اجتماعی سال ۱۳۷۲ استان گلستان، با لحاظ مقداری تغییرات در مدل مذکور بدست آمده است.

۱-۵-۳- روش توصیف و یا تجزیه و تحلیل استنباط آماری تحقیق:

روش بکار رفته در این تحقیق، تجزیه و تحلیل ضرائب متغیرهای اقتصادی مدل (SAM) است. برای این منظور از نرم‌افزار 11 minitab جهت انجام محاسبات استفاده خواهد شد.

۱-۶- اصطلاحات:

"بخش خدمات عمومی: طبق تعریف سیستم حسابهای ملی سازمان ملل، واحدهای دولتی نوع منحصربه‌فرد موجودیت حقوقی هستند که از طریق فرآیند سیاسی ایجاد می‌شوند. این واحدها دارای اختیار قانون‌گذاری، قضائی یا اجرائی بر سایر واحدهای نهادی در یک منطقه مشخص می‌باشند. وظیفه اصلی دولت به عنوان یک واحد نهادی، فراهم کردن کالاها و خدمات برای جامعه بطور کلی و برای خانوارها بطور فردی از طریق اخذ مالیات و کسب سایر درآمدها و نیز توزیع مجدد درآمد و ثروت است. در جریان فعالیت‌های اقتصادی، دولت دارای دو نقش تولیدکننده و مصرف‌کننده است."^(۱)

این بخش از فعالیت‌های زیر تشکیل شده است: «امور عمومی شامل کلیه وزارتخانه‌ها و سازمانهای

۱- حسابهای منطقه‌ای. اصول نظری و کاربردی - مرکز آمار ایران - مهرماه ۷۶ - ص (۱ - ۲۶)

دولتی می‌باشد که مجری سیاست‌ها و خط مشی‌های کلی دولت بوده و امور جاری دولت را انجام می‌دهند. خدمات شهری شامل شهرداری‌ها و خدمات وابسته به آن می‌باشد. فعالیت‌های دفاعی شامل نیروهای ارتش، سپاه و بسیج است که وظیفه دفاع از کشور را به عهده دارند. فعالیت‌های انتظامی و امنیت عمومی شامل سازمانهایی می‌باشند که وظیفه برقراری نظم و امنیت کشور را به عهده دارند. تامین اجتماعی شامل سازمان تامین اجتماعی، سازمان خدمات درمانی، سازمان بازنشستگی کشور و صندوقهای بازنشستگی است که امور مربوط به تامین مالی و اداره برنامه‌های تامین اجتماعی اجباری را در سراسر کشور عهده دار است»^(۱)

«بخش آموزش: این فعالیت انواع آموزش عمومی و خصوصی که از طریق موسسات مختلف و توسط مدرسین خصوصی به عنوان آموزش تمام وقت یا پاره وقت یا فشرده به صورت روزانه یا شبانه در هر مقطع و یا آموزش برای هر حرفه خاص ارائه می‌شود را در بر می‌گیرد. در یک کشور یا منطقه معمولاً فعالیت‌های آموزشی در دو قالب عمده نظام معمول آموزش رسمی کشور و مجموعه‌ای از فعالیت‌های متنوع آموزشی غیر رسمی صورت می‌گیرند. آموزش ابتدائی، آموزش متوسطه عمومی، آموزش متوسطه فنی حرفه‌ای، آموزش عالی، آموزش بزرگسالان و سایر آموزشها، طبقه‌بندی کلی این فعالیت‌ها می‌باشند. وزارت آموزش و پرورش، وزارت فرهنگ و آموزش عالی و ادارات کل مربوط، که فعالیت سیاستگذاری و اداره مربوط برنامه‌های دولت را به عهده دارند جزء بخش آموزش منظور نمی‌شوند.»^(۲)

"بخش بهداشت و درمان: این فعالیت شامل خدمات بیمارستانی (بیمارستانها، زایشگاهها، آسایشگاهها، تیمارستانها) و خدمات غیر بیمارستانی (رادیولوژی، آزمایشگاهها، فیزیوتراپیها، مطب پزشکان، دندانپزشکان، خانه‌های بهداشت، و واحدهای تزریقات و پانسمان) و همچنین فعالیت‌های دامپزشکی و فعالیت‌های مددکاری اجتماعی است."^(۳)

"فعالیت‌های مددکاری اجتماعی: شامل آسایشگاه‌های سالمندان، معلولین و جذامیان،

۱- حسابهای ملی (۷۸ - ۱۳۷۰) - مرکز آمار ایران - اسفند ۷۹ - ص ۶۳

۲- حسابهای ملی ایران (۷۸ - ۱۳۷۰) - مرکز آمار ایران - اسفند ۷۹ - ص ۶۷

۳- حسابهای منطقه‌ای، اصول نظری و کاربردی - مرکز آمار ایران - مهرماه ۷۶ - ص (۱ - ۲۸)